

НИКОЛА ПАШИЋ

Библиотека
MEMORIA

За издавача
Бора Бабић

Уредник издања
Владимир Петровић

Извор
Слободан Јовановић, *Моји савременици IV – Никола Пашић*
Глас канадских Срба, Видзор, 1962.

© Српска академија наука и уметности, 2026.

© Академска књига, Нови Сад, 2026.

Слободан Јовановић

НИКОЛА ПАШИЋ

АКАДЕМСКА КЊИГА
НОВИ САД

О Пашићу¹ је тешко изрицати суд који би обухватио сав његов јавни рад. Кроз педесет година свога јавног рада он је долазио у разне положаје и није у свима имао подједнако успеха. Што је важније, није у свима испољио своје најбоље особине. Његов јавни рад ваља стога прегледати по периодима, задржавајући се поглавито на ономе што је за његову јавну личност најкарактеристичније.

1

Пашић је био један од првих следбеника Светозара Марковића, који је сам био следбеник руских социјалиста свога доба. За разлику од доцнијих марксиста, који су само индустријско радништво сматрали за праву револуционарну снагу, руски социјалисти мислили су да је и сељаштво таква једна снага. Због тога су држали да се у Русији социјална револуција може извести с прескакањем капиталистичке фазе, која је била предуслов за стварање индустријског радништва. Код руских сељака били су се

¹ Приређујући ово издање у потпуности смо се држали првог издања књиге из 1962. године. Желећи да очувамо у целости Јовановићев стил писања, специфичну лексику, али и схватања – видљива, рецимо, у употреби великих слова на данас неубичајеним местима – у тексту су извршене само неопходне коректорске исправке. (*Све најомене у књизи су редакцијске.*)

задржали још неки остаци примитивног комунизма, као на пример општинска заједница земље. На основу тога руски социјалисти претпостављали су да би сељаштво брзо схватило социјалистичке идеје, ако би само социјалисти сишли у народ и протумачили му свој програм. Да би се сељаци дали задобити за социјалну револуцију, изгледало је према томе неоспорно: питање је било само да ли би револуцији имала да претходи дужа или краћа васпитна пропаганда.

Сасвим у духу својих руских учитеља, Марковић је критиковао нашу Либералну странку што је тражила наслона код грађанске интелигенције, а не код сељачке масе. Ову је требало ставити у покрет! Ову је требало подбунити! Противу кога? Противу чиновништва, које је ионако могло простом сељаку изгледати једна „непроизводна класа“, која не привређује, а хоће да благује.

Као студент политехнике у Цириху, Пашић је имао прилике да и лично позна руске социјалисте, којих је било доста у Швајцарској у избеглиштву. Он је од њих примио да се социјалистичке идеје не даду остварити без револуције, а да се једна скривена револуционарна снага налази у сељаштву. Више него сама социјалистичка доктрина, њега је занимала техника револуције. Кад је ушао у практичну политику, он је брзо престао бити социјалист, али остала му је и даље склоност да рачуна с револуцијом као с једним од начина страначке борбе. У току времена он је све више био заузет проблемима спољашње политике, и тада, уместо идеје револуције, њега је обузимала идеја једнога рата. Од социјалистичке младости њему је за цео живог остала потајна вера у спасоносност превратних средстава било у виду револуције или у виду рата. Та вера, бар не у толикој мери, не осећа се код других Марковићевих след-

беника. Сам Марковић био је више академски социјалист, него прави револуционар. Од његових ђака Пера Тодоровић се највише интересовао за технику револуције, али он је у основи био књижевничка природа. У својим младим данима умео је и живом и писаном речју да подстиче на буну, али све друге пре него себе сама.

Никола Пашић у младосџи

САДРЖАЈ

НИКОЛА ПАШИЋ	5
--------------------	---

ДОДАТАК

I Тодоровић и Пашић	85
II Пашић у години 1906.	88
III Криза у години 1914.	93
IV Пашић у години 1915.	98
V Пашић и Југословенски одбор	102
VI Супило и Југословенско питање	108
VII Заједничари и Југославија	111
VIII Трумбић и Југославија	114
XIX Стојан Протић и Југославија	117
X Пашић и Југославија	120